

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет
Інститут доуніверситетської підготовки

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
В СИСТЕМІ ОСВІТИ
«ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ
НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД –
ДОУНІВЕРСИТЕТСЬКА
ПІДГОТОВКА – ВИЩИЙ
НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД»**

**Матеріали І Всеукраїнської
науково-практичної конференції
28 травня 2015 року**

**VIVERE!
VINCERE!
CREARE!**

Київ 2016

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет
Інститут доуніверситетської підготовки

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ
«ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД –
ДОУНІВЕРСИТЕТСЬКА ПІДГОТОВКА –
ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД»

Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної
конференції
28 травня 2015 року

КИЇВ 2016

УДК 373.57:378 (063)

ББК Ч 448.44 я431

А 437

Актуальні проблеми в системі освіти «загальноосвітній навчальний заклад – доуніверситетська підготовка – вищий навчальний заклад»: зб. матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28 травня 2015 р., м. Київ, Національний авіаційний університет / наук. ред. Н. П. Муранова. – К : – НАУ, 2015. – 256 с.

До збірника увійшли статті доповідей учасників I Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми в системі освіти «загальноосвітній навчальний заклад – доуніверситетська підготовка – вищий навчальний заклад» (28.05.2015 р., м. Київ), що проводилася в Інституті доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету спільно з науковими установами та навчальними закладами освіти України.

Адресований науковцям, викладачам ЗНЗ, ВНЗ, аспірантам і працівникам з галузі освіти.

Редакційна колегія:

Муранова Н. П., доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету (голова);

Буркова Л. В., доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, заступник директора з наукової роботи Інституту обдарованої дитини НАПН України (заступник голови);

Черішко С. І., заступник директора з навчальної роботи Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету;

Бруяка О. О., кандидат технічних наук, доцент, начальник навчально-методичного відділу Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету;

Бугайов О. Є., кандидат технічних наук, доцент кафедри базових і спеціальних дисциплін Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету.

Рекомендовано до друку науково-методично-редакційною радою Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету (протокол № 4 від 30.05.2015 р.).

Черіпко Сергій
м. Київ,
Юр-Кирилюк Раїса
м. Козятин

**ВИВЧЕННЯ ЖАНРУ ЩОДЕННИКІВ НА ЗАНЯТТЯХ
З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЯК ВИХОВАННЯ СВІТОГЛЯДНО-
ЕСТЕТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ**

У статті розглядаються особливості та типи жанру щоденників, а також вплив їх поетики та стилю на формування у старшокласників внутрішнього світу, що відзначається масштабністю світосприйняття, широтою і глибиною поглядів на життя та мистецтво.

Ключові слова: щоденники, внутрішній світ, авторська позиція, аналіз, тенденції, формування світосприйняття.

The paper deals with some peculiar features and types of the diary genre and the impact of the poetics and style of diaries on the formation of senior pupils' inner world which is characterized by its large-scale outlook wide and deep views of life and art.

Keywords: diaries, inner peace, the author's position, analysis, trends, outlook formation.

У теоретичному просторі української культури дослідження жанру щоденників займає все більше місця. Про це свідчить велика кількість уведених у науковий обіг текстів документів приватного походження, різних за жанрами: щоденників, мемуарів, подорожніх записів, спогадів про власне життя чи вчинки тих, хто чимось вразив або запам'ятався. Над вивченням жанру щоденників працювала і продовжує працювати ціла плеяда науковців:

І. Акіншина, М. Варикаша, О. Галич, М. Коляструк, М. Коцюбинська, І. Ткалич, А. Харченко та багато ін. із намаганнями з'ясувати теоретичний дискурс проблеми. Розробляються теоретичні основи жанру, специфіка функціонування, презентація авторської свідомості, особливості світогляду й типи художнього мислення автора. Усе це, поряд із будь-яким твором художньої літератури має, перш за все, велике виховне значення і впливає на формування особистості та культури сучасного старшокласника. Адже створений у будь-якому творі, навіть автобіографічному, художній образ (з метою розкриття якоїсь проблеми, показу певних стосунків, розкриття проблеми тощо) чи з прототипу, чи вималюваний авторською увагою суттєво відрізняється від авторського щоденника, у якому самоідентифікація, самовираження та самоствердження особистості виражені особливо. Доречними наведеним словам буде слушно зауважена думка науковця Г. Мазохи про те, що «Щоденники» – органічна складова вітчизняної та індивідуальної культури» [1, с. 16].

«Щоденники» як жанр літератури *non-fiction*, – зауважує О. Каляструк, – «мають виразний відбиток індивідуальності автора, його особистісного розуміння і бачення світу, його ставлення до описуваних подій» [2, с. 38]. Загальновідомо, що популяція літератури зростає, поширюється в кризові періоди розвитку суспільства, коли особливо гостро воно відчуває крах ідеалів, а тому переживає страх перед завтрашнім днем, невпевненість, розчарування тощо. Таким чином щоденники ніби беруть на себе

роль своєрідного «фіксатора» періоду, який має відійти в минуле. Їх автори, прощаючись із зрозумілим і узвичаєним для себе світом, сприятливим чи ворожим, можливо, підсвідомо намагаються зберегти для майбутнього його особливості, зафіксувати важливі моменти, хвилини власних осяянь чи осягнень, відкриттів, часто інтимних переживань, які особливо минуці, швидкоплинні. На нашу думку, сучасному старшокласникові саме в царині щоденникових записів можна почерпнути і виховати в собі те прекрасне, чого він не зміг побачити в художньому творі чи реальному житті. Тому при дослідженні «Щоденників» особливо велика роль належить аналізу суб'єктивного фактора, який допомагає сучасникам оцінити факти вітчизняної історії, служить «барометром» ідеологічної погоди, «компасом» ідеологічних векторів, «термометром» для виміру температури особистих та суспільних пристрастей.

Щоденники як документ епохи й одночасно як можливість дати їм осмислення й оцінку, у важких умовах відчуженості держави були єдиним місцем самоідентифікації особи, усвідомлення себе стосовно реальності, вираженням ідей, а часто й протестів. На думку Г. Мазохи, щоденники людей дорадянського періоду були «вербальною самореалізацією переслідуваної, гнаної, почасти навіть приреченої особи» [1, с. 65]. Отже, щоденники слід трактувати як суб'єктивний, але найближчий до правдивого відбиток навколишньої дійсності й душевного стану людини, виразом її світоглядних, естетичних та громадсько-політичних позицій. Вони супроводжують літературний процес, синхронізуючи із його жанровими й стильовими особливостями. Щоденники – жанр поліфонічний і водночас літературний та історіографічний. Їх функції та сутність у літературному процесі оцінюються крізь призму індивідуального, оригінального, а часом і парадоксального мислення автора.

Щодо стилістики «Щоденників», то вона відрізняється від тогочасного (період до сучасного літературного процесу) дещо «богемного» стилю приватних записів навіть талановитих літераторів: М. Куліша, І. Дніпровського, А. Любченка, М. Хвильового та багатьох ін., де часто має місце перевага настроєво-інтимних акцентів, часом лихі слова тощо. Про стиль названих вище можна судити з «Матеріалів архіву Аркадія

Любченка», опублікованих частково в книзі Ю. Луцького «Літературна політика в радянській Україні (1917–1934)» [3, с. 173]. Стиль «Щоденників» витриманий у класичному дискурсі і може служити зразком в літературі, адже загальновідомо, що більшості позитивно-естетичним зразкам можна наслідувати.

«Щоденники» не тільки сприяють процесам гібридизації жанрів, розгерметизації канонічних жанрів, розумінню феномена жанрової дифузії в літературознавстві. Вони розкривають великий історичний, фактичний матеріал того часу, з якого постає людина та її епоха, оточення, побут, творчі аспекти, професійні перипетії та зв'язки, ставлення, взаємини, еволюція.

У щоденниках відбиті нові тенденції в літературі, суспільні зміни, зміни в психології людини і світосприйманні, віддзеркалений розвиток суспільної свідомості, властиві їй етично-естетичні уявлення. У них розкрита суть суспільних процесів, які ідентифікують українську історію. У них свої, правдиві підходи до дійсності, свої критерії цінностей. Відомо, «що сентенції, які вказують на правду, допомагають краще формувати звичай» (Феофан Прокопович). Одночасно документальні й суб'єктивні, «Щоденники» – це неповторні творчі прояви, самостійне художнє явище, специфічний мистецький феномен. Характер ідентифікування дійсності складає мистецьку цінність для української культури.

Таким чином, читання та аналіз щоденників як жанру виховує світогляд, формує естетичне мислення старшокласника, сміливість у трактуванні явищ, фактів та веде до бачення перспектив. У них роздуми про долю, характер і поведінку людини, яка мала б узяти на себе відповідальність за збереження національного духу і національних надбань, у тому числі й насамперед культурологічних традицій.

Зі щоденникових записів будь-якої людини завжди постає великий історичний, фактичний матеріал, людина та її епоха, оточення, побут, творчі аспекти, професійні перипетії та зв'язки, ставлення, взаємини, еволюція – все дозволяє проникнути в інший внутрішній світ та історико-культурний пласт, належно їх ідентифікувати. Тож сучасний старшокласник, вивчаючи щоденники письменників, з'ясовує певні моменти складного

літературного діалогу, висвітлює точки зіткнення й розходження і приходить до висновку, що у «щоденникових записах» яскравіше проступає творча індивідуальність, отже, цей документ певної епохи виступає як визначний факт історико-літературного значення.

Варто зазначити, що щоденники допомагають зрозуміти світоглядні концепції, специфіку наукового й художнього мислення непересічної особистості, багатий духовний світ українського інтелігента. Він послідовно відслідковує ідейно-естетичні процеси сучасної йому доби, аналізує, оцінює, робить належні висновки. Зважаючи на складні перипетії часу, «Щоденники» є його справжнім документом, можуть служити цінним джерелом не тільки для поглиблення літературознавчих студій, а й для істориків, суспільствознавців, мистецтвознавців, психологів, соціологів тощо.

Таким чином, щоденники є зразком і свідченням слова і діла. Це особливо важливо тепер, коли постав і здійснюється новітній національний проект, – шлях до Європи. Але, як чітко означив Є. Сверстюк, «чесноти і цінності втратили печать абсолюту. Панує, многоглаголіє, блудословіє. Молодь забула свою дорогу – дорогу шукання істини свого народу, своєї традиції, самопізнання і самоствердження на висхідній дорозі, що веде на гору – чи Сінай, Голгофу, чи Сізіфову гору. Здається, нині молода людина звично обминає високі гори і радіє вже з того, що не мусить за вказівкою котитися вниз» [4, с. 117].

Таким чином, аналіз жанру щоденників веде до формування світогляду сучасної молодої людини, естетичного мислення, зрілого погляду на будь-які події доби, незалежність мислення й оцінок, сміливість у трактуванні явищ, фактів і засторогу щодо негативних, а то й катастрофічних наслідків, що можуть мати місце в житті кожного. У них роздуми про долю, характер і поведінку людини, проаналізувавши які, сучасні старшокласники мали б узяти на себе відповідальність за правильний вибір власної життєвої дороги та долі усієї нації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мазоха Г. С. Український письменницький епістолярій другої половини ХХ століття : жанрово-стильові модифікації / Г. С. Мазоха. – К. : Міленіум, 2006. – 339 с.

2. Коляструк О. П. Документи особливого походження як джерела з історії повсякденності // Український історичний журнал. – 2008. – № 2. – С. 14-15.

3. Луцький Ю. О. Літературна політика в советській Україні. 1917–1934. Duke University Press, 1956 / Ю. О. Луцький. – К. : Гелікон, 2000. – 242 с.

4. Сверстюк Є. О. Духовні джерела нашої культури / Євген Сверстюк. – К. : Наша віра, 1999. – 237 с.